

Preston C.D., Pearman D.A. & Dines T.D. (eds.) (2002) – New Atlas of the British & Irish Flora. With CD-ROM. Oxford, Oxford University Press.

Rydberg P.A. (1895) – Rosales. In Bessey C.F., Pound R. & Clements F.E. (eds.), Flora of Nebraska XVI, part 21. Lincoln, Univ. of Nebraska.

Rydberg P.A. (1932) – Flora of the Prairie and Plains of Central North America. New York, N.Y. Botanical Garden.

Rydberg P.A. (1954) – Flora of the Rocky Mountains and adjacent Plains. New York, Hafner Publishing [2nd

edition, reprint of 1922 edition].

Stace C. (1997) – New Flora of the British Isles. Second edition. Cambridge, Cambridge University Press.

Vanden Berghe P. (1971) – [Kraenepoelnummer]. *Stentor* 9 (2): 1-76.

Van Vooren P. (1984) – Fytoplankton en abiotische factoren van de Kraenepoel te Aalter (Oost-Vlaanderen). Onuitgegeven licentiaatsverhandeling R.U. Gent.

Welsh S.L., Atwood N.D., Goodrich S. & Higgins L.C. (eds.) (1993) – A Utah Flora. 2nd edition. Provo (Utah), Print Services Brigham Young University.

Eupatorium maculatum, nieuw voor Europa, ingeburgerd in Sint-Martens-Latem (Oost-Vlaanderen, België)

Wim SLABBAERT¹ en Filip VERLOOVE²

¹ Euromarktstraat 18, B-9900 Eeklo [wim.slabbaert@lin.vlaanderen.be]

² Nationale Plantentuin van België, Domein van Bouchout, B-1860 Meise [filip.verloove@swc.be]

Abstract. – *Eupatorium maculatum*, new to Europe, naturalized in Sint-Martens-Latem (East-Flanders, Belgium). The North American composite *Eupatorium maculatum* L. was discovered in moist meadows in the nature reserve of Latemse Meersen. The species behaves like its native counterpart *E. cannabinum* and is believed to have recently naturalized. *Eupatorium maculatum* is described and depicted; added to this are some ecological and phytosociological comments.

Résumé. – *Eupatorium maculatum*, nouveau pour l'Europe, naturalisé à Sint-Martens-Latem (Flandre orientale, Belgique). La composée nord-américaine *Eupatorium maculatum* L. se trouve depuis au moins une dizaine d'années dans des prairies de fauche dans la réserve naturelle Latemse Meersen. Le comportement de cette espèce y est analogue à celui de l'espèce proche *E. cannabinum*. Elle est considérée comme naturalisée récemment. *Eupatorium maculatum* est décrit et figuré et des commentaires écologiques et phytosociologiques sont fournis.

Inleiding

Tijdens een terreinbezoek aan de Latemse Meersen, een erkend natuurreservaat in Sint-Martens-Latem, werd de aandacht van de eerste auteur op 27 juli 2003 getrokken door afwijkende planten van 'Eupatorium cannabinum'. De planten waren merkkelijk forser en de bloemen eerder purper dan roze. Bovendien stonden de bladen kransstandig ingeplant op de stengel. Een eerste poging tot determinatie wees aanvankelijk op *Eupatorium*

purpureum L., een soort die in meerdere Nederlandse flora's wordt uitgesleuteld (o.a. Heukels 1933; Heimans 1983). Deze soort bleek niet eerder voor Vlaanderen gedocumenteerd te zijn: in de digitale gegevensbank Florabank zaten geen waarnemingen van *E. purpureum* (med. W. Van Landuyt 08 aug. 2003). De plant is ook niet opgenomen in het recente overzicht van ingeburgerde plantensoorten in Vlaanderen (Verloove 2002). Geïnteresseerd door deze onverwachte vondst, bezocht de tweede auteur op 5 augustus 2004 eveneens de locatie in de Latemse Meersen; meteen werd voor het eerst herbariummateriaal ingezameld voor verder onderzoek. Verrassend genoeg bleek het te gaan om *Eupatorium maculatum* L., een nauw met *E. purpureum* verwant taxon dat wellicht nooit eerder in Europa werd gesignaleerd.

Omdat in de Latemse Meersen *Eupatorium maculatum* volkomen ingeburgerd lijkt, vonden we het aangewezen deze groeiplaats wat meer in detail te documenteren. In voorliggend artikel wordt de plant beschreven en afgebeeld en worden details verstrekt met betrekking tot haar habitatvoorkeur en ecologie in het gebied van oorsprong en in Sint-Martens-Latem.

Herkenning

Eupatorium maculatum onderscheidt zich van *E. cannabinum* door de ongedeelde bladschijf, de donkerder bloemkleur en de forsere habitus. Planten met deze kenmerken worden soms gekweekt, meestal onder de naam *Eupatorium purpureum*. Omdat werd uitgegaan van een verwilderde tuinplant, werd het ingezamelde materiaal door de tweede auteur met behulp van de European Garden Flora (Galloway 2000) gedetermineerd. Het bleek dat de plant inderdaad tot de verwantschap van *E. purpureum* behoorde, onder meer door de kranstandige bladen. Toch bleken niet alle kenmerken te kloppen: het aantal bloemen per hoofdje was steeds groter dan aangegeven voor *E. purpureum* en de bloeiwijze was centraal duidelijk afgeplat tot zelfs uitgehold. Daardoor leek de plant eerder te behoren tot *Eupatorium maculatum*. Verder onderzoek, voornamelijk aan de hand van een recente studie van het soortencomplex rond *Eupatorium purpureum* (Lamont 1995), bevestigde deze determinatie.

Figuur 1. *Eupatorium maculatum* in de Latemse Meersen (Sint-Martens-Latem).

Beschrijving van de plant (zie figuur 1): hoogte 60-200 cm, stengel opvallend paars gevlekt of volledig paars aangelopen, nagenoeg kaal of hoogstens bovenaan licht behaard. Bladschijf in kransen van 4-5 ingeplant (in de Latemse Meersen meestal 5; bij *E. purpureum* meestal 3-4), grof getand, langwerpige, 8-25 cm lang en 2,5-9 cm breed, kaal of nagenoeg kaal. Bloeiwijze tot 20 cm breed, bovenaan vlak tot iets uitgehold. Bloemhoofdjes purper, met 8-22 bloemen per hoofdje (in de Latemse Meersen meestal 11; bij *E. purpureum* 4-8).

Herbariumcollectie: Sint-Martens-Latem, Latemse Meersen (natuureservaat) (IFBL D3.21.33), "vochtige weide" (= verruigd hooiland, *Filipendulion*), meerdere dichte populaties, minstens sedert 10-15 jaar aanwezig, 05.08.2004, F. Verloove 5742 (priv. herb. auteur, BR, LG, priv. herb. E.J. Clement). In het fotoherbarium van WS bevinden zich bovendien meerdere opnamen van de plant en haar standplaats.

Standplaats, ecologie en habitatvereisten

De groeiplaats ligt nabij het cultureel centrum van Sint-Martens-Latem, dat als uitvalsbasis dient voor het beheer van het reservaat (Lambert-coördinaat 98.4-190.7). In het hooilandcomplex, dat langs de westrand aan het rivierduin Heidebergen paalt en dat vandaar lokale kwel ontvangt, was het oorspronkelijk de bedoeling via aangepast beheer opnieuw bloemrijke dotterhooilanden (*Calthion*) te laten ontstaan. In tegenspraak hiermee bleef het perceel met *Eupatorium maculatum* echter gedurende lange tijd onbeheerd liggen. Midden jaren negentig werd het wel driemaal gemaaid, telkens in de maand juli. Ook in de aangrenzende percelen bleef het beheer enige tijd achterwege. In 2003 werd er gestart met najaarsbegrazing. Op de groeiplaatsen van *Eupatorium maculatum* zijn ondertussen prachtige moerasspirea-ruigten (*Filipendulion*) ontstaan. Deze zijn hier, in tegenstelling tot elders in Vlaanderen (waar ze veelal alleen teruggedrongen in zomen en sloten of verruigende populierenaanplanten voorkomen), lokaal vlakdekkend. Het is in dit laatste vegetietype dat *Eupatorium maculatum* wordt

aangetroffen. De plant gedraagt zich hier volkomen analoog aan *E. cannabinum*, waarmee ze trouwens samen voorkomt. De soort vormt geen aaneengesloten haarden en de populatie bestaat uit enkele tientallen verspreid groeiende individuen.

In de voorbije jaren maakte de eerste auteur enkele vegetatieopnamen; één ervan is weergegeven in tabel 1.

Tabel 1. Vegetatie-opname in een hooiland met *Eupatorium maculatum* in Sint-Martens-Latem.

Opname. Sint-Martens-Latem, Latemse Meersen, IFBL D3.21.33, opname 2 van 27 juli 2003. Grootte: 2,5 × 2,5 m; hoogte vegetatie: 100 cm (uitschieters: *F. ulmaria* 1,70 m; *E. maculatum* 1,60 m; *A. sylvestris* 1,40 m; *V. repens* 1,40 m; *R. sanguineus* 1,30 m); schaal Braun-Blanquet; bodem: zeer humeuze leem/vervaardend veen; totale bedekking: 100 %; bedekking hogere planten: 100 %, strooisel: 90 %, mos: 0 %; (micro-)reliëf: licht afhellend (1 %) naar een 'dulfke' of 'laantje'* (richting NW) en de Meersbeek, 5 cm micro-reliëf.

Carex disticha 4 (60 %), *Juncus effusus* 3 (40 %), *Symphytum officinale* 2a (5 %), *Mentha aquatica* 2a (5 %), *Filipendula ulmaria* 2a (5 %), *Equisetum palustre* 2a (5 %), *Valeriana repens* 2a (3 %), *Angelica sylvestris* +, *Stachys palustris* +, *Polygonum amphibium* +, *Rumex sanguineus* +, *Lycopus europaeus* +, *Lythrum salicaria* +, *Eupatorium maculatum* + (2 ex.), *Urtica dioica* r, *Carex acutiformis* r, *Cirsium arvense* r.

* Kleine greppel in een hooiland, bedoeld om de vorming van een bolle regenwaterlens in het perceel te voorkomen of – in geval van hoge kweidruk – licht te ontwateren; zie Slabbaert (2005).

Tijdens een aanvullend veldbezoek op 5 augustus 2004 bepaalde WS op de plaats van de in tabel 1 beschreven opname bovendien een bodemprofiel. De boringen leverden het volgende resultaat op: 0-10 cm weinig (vervaardend veen + wat zand); 10-40 cm zand (gleyig); 40-65 cm lemig/kleiig; 65-70 cm zandleem (reductiehorizont); 70-85 cm zandleem; 85-90 cm veen; 90-100 cm erg humeuze klei. Dit is een te verwachten bodempakket voor de rand van de Leievally. In de on-

middellijke omgeving zijn enkele piezometers geplaatst. Dit zijn op een bepaalde diepte geperforeerde buizen waarin men de grondwaterdruk en -kwaliteit op de diepte van deze zogenaamde filter kan meten. Het is niet helemaal duidelijk in hoeverre de standplaatscondities gemeten met behulp van de piezometers precies overeenkomen met de condities iets verderop op de groeiplaatsen van *E. maculatum*. Vermoedelijk is de afwijking gering.

De groeiplaats van *Eupatorium maculatum* in de Latemse Meersen beantwoordt goed aan haar standplaatsvereisten in het gebied van herkomst. Volgens Lamont (1995) preferereert de soort vochtige standplaatsen in de volle zon of hoogstens in de halfschaduw; ze groeit op natte, laaggelegen plaatsen, vooral in vochtige hooilanden met bestendig verzadigde, jaarlijks overstromde venige bodems met een geringe veenopbouw.

Herkomst en inburgeringsgraad

Eupatorium maculatum is oorspronkelijk inheems in de oostelijke en centrale staten van de Verenigde Staten. Volgens Galloway (2000) wordt de plant in Europa soms als sierplant gekweekt. Tot op heden liggen in Europa alleen van de verwante *Eupatorium purpureum* vondsten voor, onder meer uit Scandinavië (Karlsson 1998) en Nederland (o.a. Heukels 1933; Heimans 1983). Het is evenwel niet uitgesloten dat deze vondsten deels betrekking hebben op *E. maculatum*.

De precieze herkomst van de populatie in Sint-Martens-Latem is onduidelijk. Het gebied bevindt zich nabij een villaverkaveling en er werd voorheen nogal wat tuinafval in de Latemse Meersen gestort (evenwel niet op de groeiplaatsen van *Eupatorium maculatum*). Bovendien is één van de meest nabije bewoners van Amerikaanse komaf, en het lijkt niet helemaal onwaarschijnlijk dat daar in de tuin ooit soorten van Amerikaanse herkomst werden uitgeplant of gezaaid. En dan behoort introductie in de Latemse Meersen via ingewaaide zaden of via gedumpte tuinafval zeker tot de mogelijkheden. Ook werd het gebied tijdens en na de oorlog door militairen gefrequentieerd, onder meer via een weg die net naast het bewuste perceel liep. Onbewuste

introdactie door militairen behoort dus evenzeer tot de mogelijkheden.

Het feit dat de plant in de Latemse Meersen reeds geruime tijd voorkomt (med. conservator Tom Embo), in meerdere clusters verspreid over het reservaat aanwezig is en zich gedraagt als de inheemse *E. cannabinum*, doet ons besluiten dat *E. maculatum* er kan beschouwd worden als ingeburgerd (sensu Verloove 2002).

Dankwoord. – De auteurs danken Ann Carette, Tom Embo en Peter Van Herp (de twee conservators van de Latemse Meersen), Ivan Hoste en Wouter Van Landuyt.

Literatuur

Galloway A.A. (2000) – Eupatorium. In Cullen J. et al. (eds.), The European Garden Flora, vol. 6: 663-666.

Cambridge, Cambridge University Press.

Heimans J. (m.m.v. Kern J.H., Kruseman G. Jr., Reichgelt Th. J., Wilcke J.) (1983) – Geïllustreerde flora van Nederland, 22ste druk. Almere, W. Versluys.

Heukels H. (1933) – Geïllustreerde schoolflora voor Nederland, 18de druk. Groningen, Noordhoff.

Karlsson T. (1998) – Förteckning över svenska kärlväxter (The vascular plants of Sweden – a checklist). *Svensk Bot. Tidskr.* 91: 241-560.

Lamont E.E. (1995) – Taxonomy of Eupatorium section Verticillata (Asteraceae). *Mem. New York Bot. Gard.* 72: 1-68.

Slabbaert W. (2005) – Gaversystemen: van moeraskalk tot bevloeid Dotterbloemhoiland. Referatenmap West-Vlaamse Natuurstudiedag, Kortrijk 5 maart 2005.

Verloove F. (2002) – Ingebuerde plantensoorten in Vlaanderen. Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud nr. 20. Brussel, Instituut voor Natuurbehoud, i.s.m. Nationale Plantentuin van België, Universiteit Gent, Flo.wer.

Atriplex micrantha, een nieuwe neofyt langs belangrijke verkeerswegen in België

Filip VERLOOVE

Nationale Plantentuin, Domein van Bouchout, B-1860 Meise [filip.verloove@swc.be]

Abstract. – *Atriplex micrantha*, a new motorway-neophyte in Belgium. In late summer and early autumn of 2003 *Atriplex micrantha* Ledeb., a plant indigenous to the Russian steppe, was detected, often in abundance, along several motorways in Belgium. The species is described and illustrated. Special attention is paid to the possible confusion with some closely related taxa. Its spread outside the area of origin is documented and some ecological and biological remarks are added.

Résumé. – *Atriplex micrantha*, nouvelle néophyte autoroutière en Belgique. *Atriplex micrantha* Ledeb., indigène dans la steppe russe, a été trouvé à plusieurs reprises, souvent en abondance, le long de quelques axes routiers belges depuis l'été et l'automne 2003. L'espèce est décrite et figurée (l'attention est attirée sur la confusion entre quelques taxons très semblables), son extension récente en dehors de son aire d'indigénat est étudiée et quelques remarques écologiques et biologiques sont également fournies.

Inleiding

Half augustus 2003 trok tijdens het filerijden op de Brusselse ring, net ten zuiden van Zaventem, een opvallende Chenopodiaceae

mijn aandacht; de plant groeide plaatselijk bijzonder talrijk in de middenberm. Recente artikels omtrent het voorkomen van enkele grote, niet-inheemse *Atriplex*-soorten in de middenbermen van autosnelwegen in Duitsland indachtig (bijvoorbeeld Schnedler & Bönsel 1989), hield ik de volgende weken de middenbermen van autosnelwegen in de gaten. Met succes: de onbekende plant werd langs diverse trajecten opgemerkt, bovendien vaak in grote aantallen. Uiteindelijk kon ook op enkele plaatsen bloeiend en/of vrucht-dragend materiaal ingezameld worden. De onbekende plant bleek *Atriplex micrantha* Ledeb. te zijn, oorspronkelijk afkomstig uit Zuidoost-Europa en (vooral) aansluitend Azië.

Dit artikel vestigt de aandacht op deze neofyt die, gezien zijn huidige verspreiding, reeds enige tijd in België moet aanwezig zijn. De soort wordt kort beschreven en haar verspreidingshistoriek, -ecologie en -biologie